

ÚJ INNOVÁCIÓS PARADIGMA? REGIONÁLIS TÁRSADALMI INNOVÁCIÓS POTENCIÁL JAVÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGE SZAKÉRTŐI RENDSZER SEGÍTSÉGÉVEL, LEHETŐSÉGEK ÉS KORLÁTOK

Benedek József¹ - Kocziszky György¹ - Veresné Somosi Mariann¹

¹ egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar

A klasszikus értelemben vett gazdaságpolitika célrendszere és eszköztára az elmúlt évtizedekben folyamatosan változott, bővült, ill. átalakult, annak ellenére, hogy az állami szerepvállalás mértékével kapcsolatos viták nem jutottak nyugvópontra. Ennek alapvető oka a közgazdasági iskolák közötti szemléletbeli különbség, a közgazdaságtudomány művelőinek „szekértáborokba” történő szerveződése.

Közismert, hogy a neoklasszikus, ill. annak hatására megjelent irányzatok a piaci folyamatokba való beavatkozást károsnak, nem kívánatosnak tekintik. Ezzel szemben Keynes és követői (neokeynesianisták) kezdetektől kétségbe vonták a „láthatatlan kéz” szabályozó erejét, ezért kiálltak az állami beavatkozás szükségessége mellett.

A beavatkozás indokoltságának kérdése vissza-visszatérően jelentkezik az Európai Unió gyakorlatában is. Sajátos kettősség alakult ki. Az EU gazdaságpolitikája Janus-arcú; egyrészt (pl.: kereskedelempolitika, versenypolitika, stb.) a neoliberális, másrészt (pl.: agrárpolitika, kohéziós politika, K+F+I politika, stb.) a keynesi elveket követ.

Érvek és ellenérvek sokasága szól mindkettő mellett. Az egyik oldalon az Unió versenyképességét féltik, míg a másik oldal a (növekvő társadalmi különbségek miatt) a szociális feszültségek növekedése miatt aggódik.

Az EU felismerve ez utóbbi veszélyét közösségi politikai szintjére emelte a társadalmi kohézió kérdését. Tette ezt a társadalmi béke fenntartása, a kirekesztettség elkerülése érdekében (EC, 1992; EC, 1993). Az eredmény nem egyértelmű.

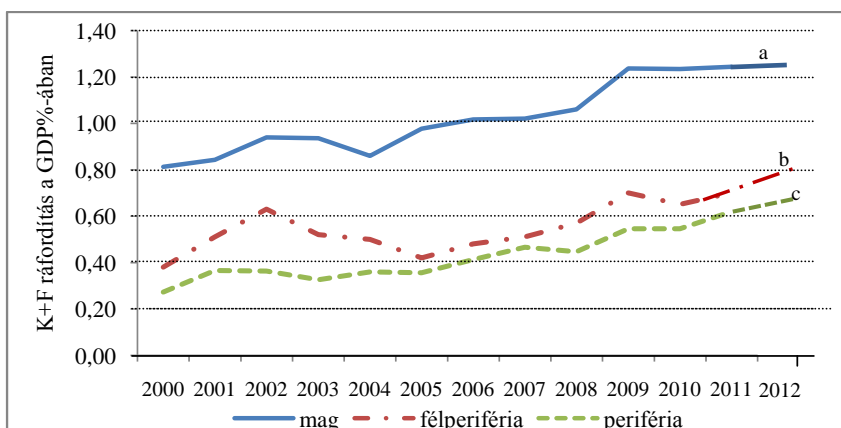
A kérdéskör napirenden tartását nem utolsó sorban az indokolja, hogy az Európai Kohéziós, ill. az Európai Szociális Alap létrehozása ellenére a szegénység, a társadalmi befogadás változatlanul napi problémát jelent (EP, 2006), sőt az újonnan csatlakozott országok miatt a területi szintű különbségek nőttek (1. táblázat).

1. táblázat: Az EU-s átlag feletti, ill. a 75 %-os küszöbérték alatti 1 főre jutó GDP-jű régiók aránya

év	NUTS2 régiók száma	fajlagos GDP-t meghaladó régiók száma	fajlagos GDP 75 %-a alatti régiók száma
1999 (EU25)	254	114 (44 %)	67 (26 %)
2005 (EU27)	271	129 (47 %)	69 (25 %)

Forrás: Eurostat

Hasonló tendencia figyelhető meg hazánkban is. Amíg a magtérsegekben a K+F ráfordítás az átlagnál nagyobb, a perifériák felzárkózását a K+F ráfordítások szerényebb mértékben támogatják (1. ábra).

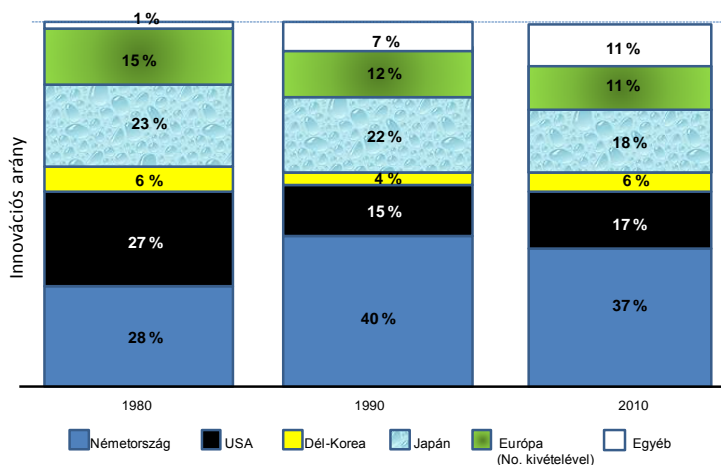
1. ábra: Magtérsegek (a), perifériák (b) és félperifériák (c) K+F ráfordításai Magyarországon (2003-2012)
 Forrás: saját számítás

Az az adott térség gazdasági kibocsátása és potenciál innovációs képessége között korrelációs kapcsolat van. Az innovációt (új és újszerű megoldások keresése) azonban a korábnál tá-
 gabban kell értelmezni.

1. KUTATÁS CÉLJA, MÓDSZERTANA

A szociális kérdések részben az EU belső, másrészt külső (migrációs hullám) okok miatt vár-
 hatóan tartós problémát jelentenek. Ennek mértéke egyszeri költségvetési beavatkozásnál, ill.
 eseti projektekkel aligha oldható meg.

A műszaki és a természettudományi innovációk területileg és ágazatilag is koncentrálnak,
 mint azt a nemzetközi statisztikák is igazolják (2. ábra).

2. ábra: Gépkocsi iparban mért innovációs hányados terület megoszlásának változása
 Forrás: OECD, 2011

Az innováció koncentrációjában fontos szerepe van a képzettségnek, az oktatási és kulturális
 intézményi háttérnek, stb. Ennek eredménye többek között, hogy a magrégiók még kedvezőbb
 helyzetbe kerülnek, míg a perifériális térségek felzárkózása egyre nehezebb mind a magrégi-
 ók, mind pedig a nemzetállamokon belül.

Ezért szemlélet (paradigma) váltásra van szükség. Az egyre nagyobb ráfordításokat igénylő
 műszaki és természettudományi K+F tevékenység mellett mind nagyobb szükség van adott

kisközösség (település, térség) társadalmi, gazdasági problémáinak kezelésére új, újszerű megoldásokkal a helyi erőkre támaszkodva.

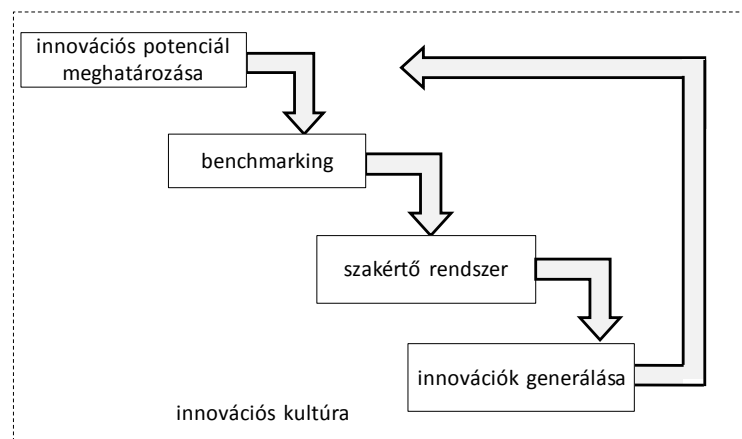
A hátrányos (perifériális) helyzetben lévő közösségekbe a munkahelyteremtés, a társadalmi integráció ui. összetett feladat, ami az érintettek aktív, cselekvő együttműködése nélkül aligha képzelhető el.

Kutatásunk célja olyan, a társadalmi innovációk generálását segítő, döntéstámogató rendszer kereteinek, működési feltételeinek meghatározása, ami hozzájárulhat a problémák megoldásához, az érintettek jól-létének javításához.

A feladat egyrészt szakirodalmi, másrészt empirikus jellegű.

A kutatás célja (3. ábra):

- a mérési indikátorok összeállítása,
- innovációs potenciál meghatározása,
- benchmarking elvégzése,
- a szakértői rendszer felállítása,
- innovációk generálása

3. ábra: Kutatás célja
Forrás: saját szerkesztés

1.1. Társadalmi innováció fogalma

Közel két évtizede új fogalom jelent meg a szakirodalomban: társadalmi innováció (Howaldt/Schwarz, 2010). Ennek magyarázata, hogy a korábbi, súlypontját tekintve műszaki és természettudományi innovációk mellett egyre nagyobb igény van az innovatív területek bővítésére. Tehát trendfordulóról lehet beszélni, amelynek oka kettős. Egyrészt az ipari társadalomból a tudás- és szolgáltatásorientált társadalomba való átmenet következtében arányeltolódás következett be. Másrészt a perifériális helyzetű települések és közösségek természetes igénye a felzárkózás, amelyhez jelentősen hozzájárulhatnak a helyi ötletek, ill. újszerű kezdeményezések.

A társadalmi innovációnak, a fogalom újszerűségéből adódóan nincs egységesen elfogadott definíciója. A szerzők egy része a közösségi jólétre, más része pedig a társadalmi kihívások új vagy újszerű megoldására helyezi a súlyt, mint azt az alábbi idézetek is igazolják.

„A rendelkezésre álló immateriális (kulturális) elemek kombinációja vagy modifikációja új előállítás érdekében” (Ogburn, 1957. p. 168.).

„Eber: problémák megoldására irányuló újszerű megoldások” (Whyte, 1982. p.2.

„A célok elérését támogató új, újszerű megoldások összessége, ami a változásokat segítő új szervezeti formáknak, új szabályoknak, új életstílusnak köszönhető, amellyel a problémák jobban kezelhetőek” (Zapf, 1989. p. 177.).

„A társadalmi innováció adott közösség saját helyzetének megváltoztatására irányuló kezdeményezése” (Gillwald, 2000. p. 1.).

„A társadalmi innovációk azon tevékenységek összessége, amelyek a társadalmi kapcsolatok, kormányzati struktúrák javulását, kollektív részvételt segíti” (Moulaert, 2013.p.3.).

„A társadalmi innovációk olyan ötletek (termékek, szolgáltatások és modellek), amelyek egyidejűleg elégítenek ki társadalmi szükségleteket (hatékonyabb módon, mint más módszerekkel) és új társadalmi viszonyokat vagy együttműködések hoznak létre” (EC, 2014. p. 4.).

Értelmezésünk szerint (figyelembe véve a fentieket is) a társadalmi innováció adott közösség problémáinak megoldására ad új vagy újszerű választ a jól-lét javítása érdekében. A társadalmi innovációs potenciál pedig azon potenciális képességek összessége, amely a társadalmi innovációk létrehozását segíti.

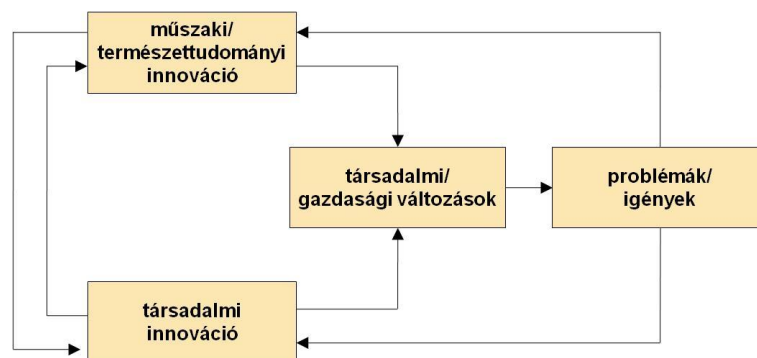
Hiba lenne azonban a társadalmi problémák körét megélhetési, egzisztenciális gondokra leszűkíteni. A problémák helytől, időtől, jövedelmi viszonyoktól, stb. függően jelentkezhetnek, ill. jelentkeznek (1. táblázat).

1. táblázat: Szükségletekből fakadó potenciális problémák

	szükséglet-hierarchia	potenciális problémák
↓	fiziológiai szükségletek	<ul style="list-style-type: none"> • környezet szennyezettsége (víz, levegő, stb.) • szegénység, alultápláltság, stb.
	biztonság	<ul style="list-style-type: none"> • tulajdon veszélyeztetettsége, függőség • emberi élet veszélyeztetettsége, stb.
	szeretet, összetartozás	<ul style="list-style-type: none"> • egyedüllét • kirekesztettség, stb.
	önbecsülés, önmegvalósítás	<ul style="list-style-type: none"> • vitalitás, kreativitás hiánya • hitelesség hiánya, stb.

Forrás: saját szerkesztés

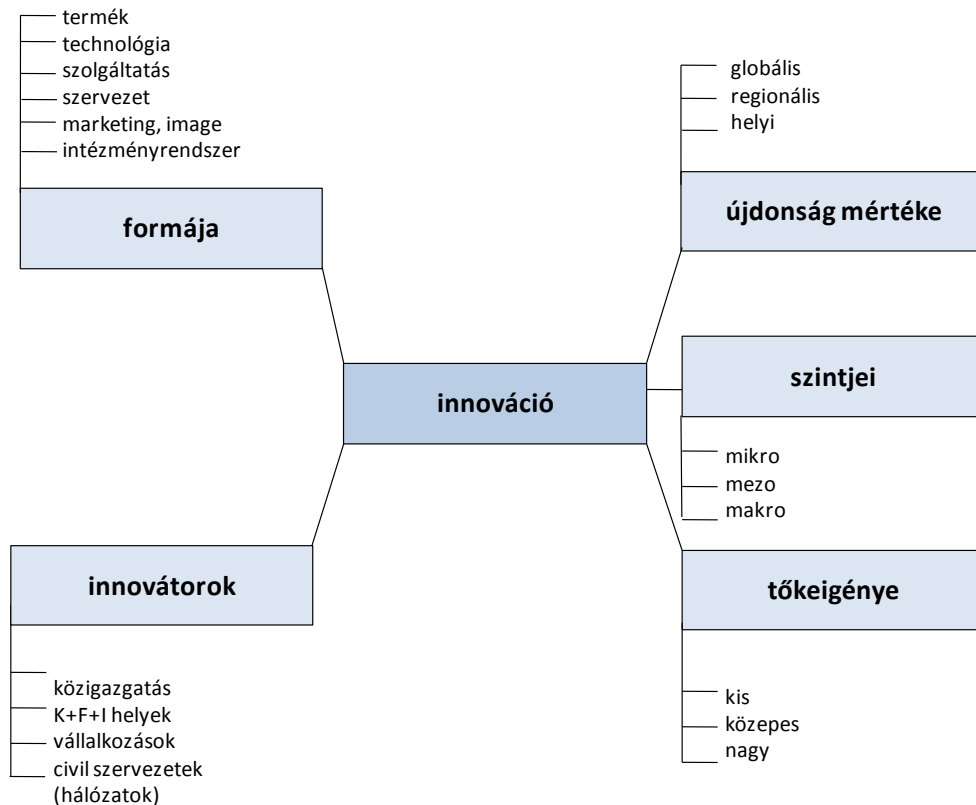
A közösségek életében a társadalmi innováció jelentősége egyre nagyobb, miközben nem válik feleslegessé a természettudományi, műszaki (gazdasági) innováció sem. A kettő eredője teszi lehetővé adott közösség tagjainak a jólétét és a jól-létét (4. ábra).

4. ábra: Társadalmi innováció beágyazottsága

Forrás: saját szerkesztés

A társadalmi és a gazdasági innováció szoros kölcsönhatásban áll egymással. A gazdasági innováció (Schumpeter szavaival élve) az „alkotó rombolást” biztosítja, de a változás nem mechanikus. Együtt kell, hogy járjon a társadalmi viszonyok változásával (Ogburg, 1964. p. 23.). A szociális innováció hatása elsősorban a perifériális helyzetű településeken, térségekben élők jól-létének, életminőségének javításához járulhat hozzá, de vélelmezhetőleg nem alkalmas egy alacsonyabb fejlettségűből egy magasabb fejlettségi klubba történő előrelépés elérésére. A társadalmi és természettudományos innováció közötti szoros kapcsolatot jelzi a tipológiai hasonlóság (5. ábra).

5. ábra: Innováció tipológiája
 Forrás: saját szerkesztés

(Érdemi különbsége elsősorban a tőkeigényben jelentkezhet; a társadalomtudományi innovációk általában alacsonyabb ráfordítás igényűek.

Társadalmi innovátorok

A társadalmi innováció a társadalom valamennyi szereplőjét (háztartásokat, civil szektort, üzleti szektort, továbbá a helyi és kormányzati közigazgatást) érinti. Ebben a vonatkozásban tehát több-szereplős, mint a „hagyományos” (természettudományi) innovációs kör érintettjei.

Társadalmi innováció szintjei

A társadalmi innováció mikro (vállalati), mezo (települési, járási, megyei) és makro (országos) szinten egyaránt értelmezhető.

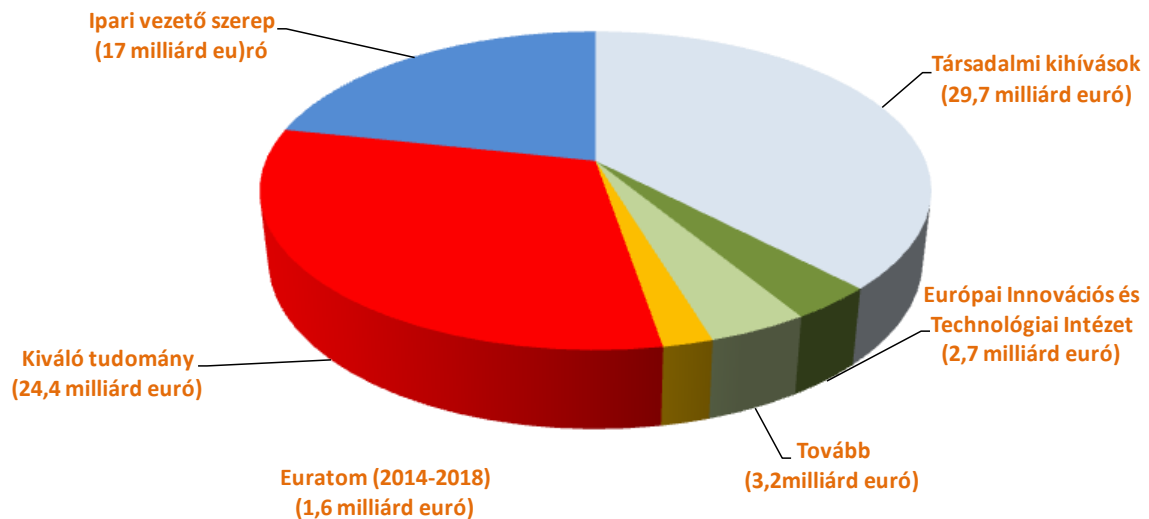
EURÓPA 2020 stratégiája és a társadalmi innováció

A Lisszaboni Stratégia folytatása a 2010-2020 közötti tervezési időszakra vonatkozó Európa 2020 stratégia. A program alapvető célja változatlanul a lisszaboni alapcélkitűzések megvaló-

sítása, azaz a tagállamokban 2020-ig a kutatási-fejlesztési ráfordításaik 3 %-ra nőjön. Ezt segíti a Horizont 2020 beruházási csomagja is, amely a korábbiaknál nagyobb súlyt helyez a társadalmi innovációra. (Köszönhető ez annak a felismerésnek, hogy a globális verseny a technológiai értékláncban megjelenő hozzáadott érték nem csak a termékek és technológiák versenyképességének függvénye.)

A H2020 költségvetése hat területet támogat (6. ábra):

- a társadalmi kihívások kezelését,
- az Európai Innovációs és Technológiai Intézet működésének támogatását,
- társadalomtudományi kutatásokat,
- az Euratom program működtetését,
- az EU versenyképességének növelését és munkahelyek teremtését segítő programokat,
- stratégiai fontosságú ágazatok fejlesztését.

6. ábra: H2020 költségvetése (2014-2020)

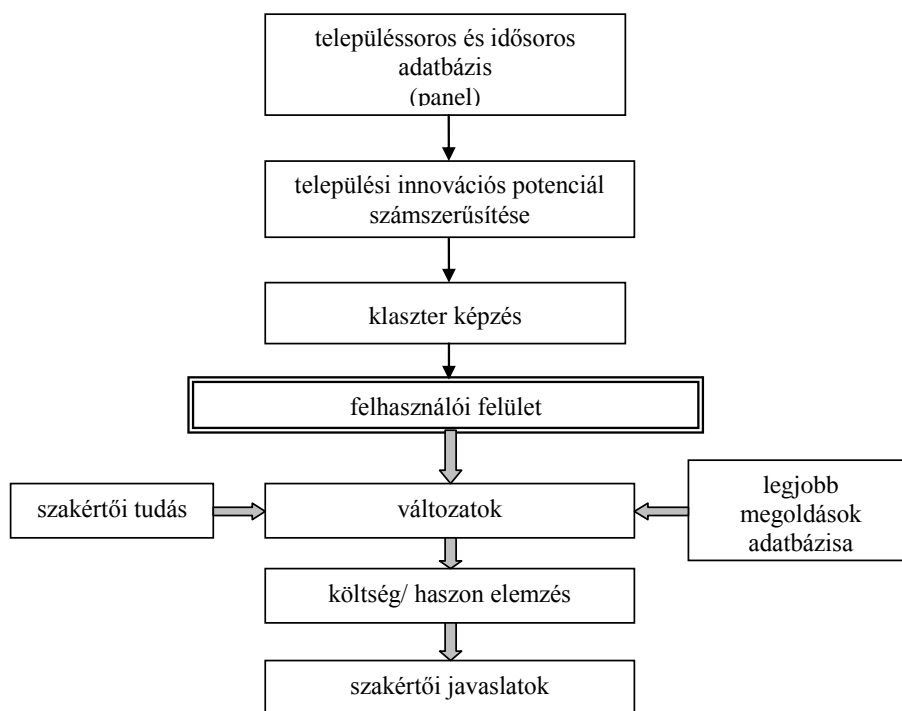
Forrás: EU

2. SZAKÉRTŐI RENDSZER STRUKTÚRÁJA

A társadalmi innovációs képesség térben és időben változik. Ezért fontos adott időponthoz és településhez (területhez) kötődő státus quo meghatározása, pozicionálása, de legalább ilyen fontos az elmozdulás irányainak, ill. módszereinek meghatározása.

A szakértői rendszer két részből áll (7. ábra):

- a) felhasználói felület, ami lehetővé teszi az adatok lekérdezését, csoportosítását, összehasonlítását (pl.: település, év, stb. alapján), ill. a számítási eredmények, valamint az elmozdulás meghatározását és megjelenítését;
- b) a szakértői értékelés elvégzését.

7. ábra: Társadalmi innovációs szakértői rendszer struktúrája
 Forrás: saját szerkesztés

A szakértők „partnerként” konzultálnak a rendszerrel. Tudásuk, felkészültségük, valamint szakirodalmi ismereteik (legjobb megoldások adatbázisa) alapján tehetik meg a társadalmi innováció növelésére irányuló javaslataikat.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az innováció kutatásban az elmúlt években paradigma váltás következett be. A kialakulóban lévő új társadalmi innovációs paradigma jellemzői:

- A társadalmi innováció jelentősége nem kisebb, mint a műszaki és természettudományi innovációké.
- A műszaki és természettudományi innovációk újratermelnek olyan szociális problémákat, amelyekre választ csak a társadalmi innováció adhat.
- A társadalmi és műszaki, természettudományi innovációk között ezért szoros szimbiózis kell, hogy legyen.
- A társadalmi innováció generálása, menedzselése ugyan így forrásigényes, mint a többi területé.
- A források felhasználását (éves szinten) monitorizálni kell.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

"A tanulmány/kutató munka a TÁMOP-4.2.1.D-15/1/KONV-2015-0009 azonosító számú projekt részeként – az Új Széchenyi Terv keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg."

FELHASZNÁLT IRODALOM

- European Commission (1992): Towards a Europe of solidarity. Intensifying the struggle against social exclusion, furthering social integration. COM (92) 542.
- European Commission (1993): The Future of European Social Policy: Options for the Union. A Green Paper. COM (93) 551.
- EC (2014): Strengthening social innovation in Europe.
- EP (2006): A Tanács 1084/2006/EK rendelete (2006. július 11.) a Kohéziós Alap létrehozásáról és az 1164/94/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről.
- Gillwald K. (2000): Konzepte Sociale Innovation. WZB, Berlin.
- Howaldt J./Schwarz M. (2010): Soziale Innovation im Fokus. Skizze eines gesellschaftstheoretisch inspirierten Forschungskonzepts. Transcript Verlag, Bielefeld.
- Moulaert (2013): The international Handbook Socialinnovation: collective action, sociallearning and transdisciplinary research. Cheltenham, Northampton.
- Ogburn W. F. (1957): Cultural Lag as Theory. *Sociology and Social Research*, 41. p. 167-174.
- Ogburn W. F. (1964): *On Culture and Social Change*. University of Chicago Press.
- Whyte W. (1982): Social inventions for Solving Human Problems. *American Sociological Review*, 47. (1). p.1-13.
- Zapf W. (1989): Über soziale Innovationen. *Soziale Welt*, 40. H. 1-2. p. 170-183.